

Ośrodek Badań Socjologicznych

dr Bogdan Cichomski
ISS UW

Sprawozdanie z działalności Ośrodka Badań Socjologicznych (OBS) Instytutu Studiów Społecznych w 2005 roku

Wstęp

W związku z rozszerzeniem działalności Ośrodka Badań Socjologicznych ISS o prace nad powołaniem, opracowaniem i utrzymywaniem standardów funkcjonowania Archiwum Danych Społecznych – niniejsze sprawozdanie zostanie podzielone na dwa osobne rozdziały. Pierwszy obejmie sprawozdanie z realizacji badań statutowych OBS (**PGSS i ISSP**), drugi – z wykonanych prac w ramach **Archiwum Danych Społecznych**

BADANIA STATUTOWE OBS

Przyznana kwota na badania statutowe w 2005 dla Ośrodka Badań Socjologicznych ISS UW została przeznaczona na **terenową realizację** kolejnych edycji:

- A. *Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego 2005,*
- B. dwóch międzynarodowych modułów badawczych w programie *International Social Survey Programme (ISSP):*

a) **Tożsamość Narodowa** Polaków w warunkach transformacji systemowej i członkostwa w Unii Europejskiej (międzynarodowa perspektywa porównawcza),

b) **Społeczeństwo Obywatelskie** – *oczekiwania i postawy Polaków* (międzynarodowa perspektywa porównawcza).

W 2005 roku prace w ramach programu PGSS/ISSP przebiegały kilkutorowo:

A: Opracowanie finalnych - do terenowej realizacji - wersji czterech kwestionariuszy wywiadu (stanowiących integralną część jednego narzędzia badania PGSS): standardowego kwestionariusza PGSS, dwóch osobnych kwestionariuszy międzynarodowych badań ISSP "Tożsamość Narodowa" i "Społeczeństwo Obywatelskie" oraz kwestionariusza krótkiego modułu tematycznego "Style Życia" dołączonego do PGSS w ramach umowy o współpracy ze *Szkołą Wyższą Psychologii Społecznej* w Warszawie;

B: W kwestionariuszu PGSS 2005 rozszerzono także standardową stronę "Sprawozdania Ankietera" z realizacji wywiadu o dodatkowe wskaźniki, które zostaną wykorzystane w planowanej pracy doktorskiej członka Zespołu PGSS (Marcina Zielińskiego) dotyczącej wpływu ankietera na przebieg i wyniki badań sondażowych;

C: Opracowanie czterech narzędzi wspomagających terenową realizację badania przez sieć 150 ankieterów *Centrum Badania Opinii Społecznej*: (1) Kwestionariusza Gospodarstwa Domowego (i kontroli procesu realizacji próby), (2) Instrukcji dla ankietera; (3) Kart do Pytań, prezentowanych respondentom w czasie wywiadu; (4) imiennego Listu Zapowiedniego, wysyłanego potencjalnym respondentom PGSS przed rozpoczęciem badania w terenie;

D: Nadzorowano proces losowania reprezentatywnej próby ogólnopolskiej do badania PGSS 2005 z operatu PESEL, a następnie opracowano porcje Kart Adresowych dla ankieterów.

W ramach Umowy z Uniwersytetem Warszawskim badanie terenowe PGSS 2005 zrealizowała sieć ankieterów *Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS)* w styczniu i lutym 2005 roku. Uzyskany poziom realizacji próby losowej PGSS (59.6%) należy obecnie do najwyższych w Polsce. W efekcie, zrealizowana próba PGSS 2005 liczy 1275 dorosłych osób (w wieku 18 i więcej lat).

E: Po zakończeniu terenowej realizacji badania przez CBOS i dostarczeniu do ISS UW kwestionariuszy wywiadów i towarzyszących badaniu dokumentówi Zespół PGSS rozpoczął pracę nad opracowaniem i standaryzacją wyników PGSS 2005. Oto lista wykonanych prac:

(1) kontrola poprawności doboru respondentów i kompletności wszystkich narzędzi badania

(2) opracowanie programu do wprowadzania danych z kwestionariuszy PGSS do elektronicznej bazy danych. Oryginalny program, opracowany przez Zespół PGSS zezwala na wielopoziomą kontrolę spójności logicznej i merytorycznej wprowadzonych danych;

(3) systematyczne wprowadzanie (wczytywanie) danych z kwestionariuszy PGSS, ISSP, Kart Realizacji i dodatkowych modułów PGSS;

(4) "fizyczna" kontrola kwestionariuszy wywiadów zawierających ewentualne błędy techniczne, logiczna lub merytoryczne, wyłowione przez Program do wczytywania danych;

(5) osobne kodowanie i standaryzacja odpowiedzi na pytania "otwarte" dotyczące między innymi pozycji zawodowej i wykształcenia respondenta, jego rodziców, współmałżonka, dzieci;

(6) opracowanie wag analitycznych wyrównujących rozbieżności struktury społeczno-demograficznej zrealizowanej próby w stosunków do ogólnopolskiej populacji;

(7) pod koniec 2005 roku rozpoczęto i zaawansowano prace nad standaryzacją (a) wskaźników PGSS 2005 wg wzoru z lat 1992-2002, (b) wskaźników dwóch modułów ISSP ("Tożsamość Narodowa" i "Społeczeństwo Obywatelskie") wg zasad przyjętych przez międzynarodowy zespół.

Osobny nurt zrealizowanych w 2005 roku prac zespołu wiązał się z utrzymywaniem standardu i dystrybucją wyników badań PGSS i ISSP z poprzednich lat (1992-2002) dostępnych na stronach internetowych **WWW**, połączonych z witryną ISS (www.iss.uw.edu.pl). Strony PGSS-*www* oferują min.: (1) pełną informację o celach, założeniach i metodologii badania PGSS/ISSP; (2) pełną dokumentację narzędzi badania PGSS/ISSP, (3) graficzną prezentację rezultatów (danych) z ośmiu badań międzynarodowych ISSP z lat 1992-2002, charakteryzujących Polskę na tle przeszło trzydziestu krajów, (4) zestawienie rozkładów (frekwencje) wszystkich wskaźników (około 1300) według kolejnych lat badania PGSS/ISSP.

W kwietniu 2005 roku przedstawiciel zespołu PGSS wziął udział w międzynarodowej konferencji ISSP (40 krajów, Meksyk), poświęconej prezentowaniu wyników dotychczasowych badań ISSP i merytorycznemu planowaniu nowych modułów badań międzynarodowych w kolejnych latach.

W 2005 roku Zespół OBS kontynuował misję udostępniania wyników i upowszechniania standardów metodologicznych PGSS wśród badaczy, zainteresowanych instytucji, ośrodków oraz zespołów naukowych

Opisywane wyżej postacie i formy udostępniania danych i dokumentacji PGSS i ISSP są łatwo osiągalne na stronach :

www.iss.uw.edu.pl (strony ISS UW)

www.ads.org.pl (strony Archiwum Danych Społecznych)

www.icpsr.umich.edu (*Inter-University Consortium for Political and Social Research*)

Poczynając od 1991 roku w ramach badań PGSS zrealizowano następujące międzynarodowe moduły tematyczne (każdy z nich zawiera około 70 wskaźników /zmiennych społecznych):

- 1991 Religion I
- 1992 Social Inequality II
- 1993 Environment
- 1994 Family and Changing Gender Roles II
- 1995 National Identity I
- 1996 Role of Government III
- 1997 Work Orientations II
- 1998 Religion II
- 1999 Social Inequality III
- 2001 Social Relations and Support Systems
- 2002 Family and Changing Gender Roles III
- 2003 National Identity II
- 2004 Citizenship.

W 2005 roku Zespół Ośrodka Badań Socjologicznych aktywnie pomagał zespołowi realizującemu **Lubuski Sondaż Społeczny** będący częściowym odpowiednikiem Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego, ale realizowanym na terenie województwa lubuskiego. LSS jest projektem realizowanym przez Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego (kierownik projektu: dr Krzysztof Lisowski). W ramach współpracy przekazane zostały zespołowi LSS narzędzia służące do wczytywania danych oraz kontroli logicznej zbioru danych a także udzielono konsultacji w zakresie przygotowania badania oraz procesu wczytywania danych (w tym celu odbyło się specjalne szkolenie dla osób wyznaczonych do wczytywania danych, które przeprowadzili członkowie zespołu Ośrodka Badań Socjologicznych ISS UW.

W 2005 roku zespół OBS ISS UW konsultował oraz nadzorował proces wczytywania danych oraz analizy ilościowej wyników badania poświęconego przedsiębiorczości, zrealizowanym przez Zakład Zarządzania Zasobami Ludzkimi Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Warszawie.

Poczynając od 1991 roku w ramach badań PGSS zrealizowano następujące międzynarodowe moduły tematyczne (każdy z nich zawiera około 80 wskaźników /zmiennych społecznych):

- 1991 Religion I
- 1992 Social Inequality II
- 1993 Environment
- 1994 Family and Changing Gender Roles II
- 1995 National Identity I
- 1996 Role of Government III
- 1997 Work Orientations II
- 1998 Religion II
- 1999 Social Inequality III
- 2001 Social Relations and Support Systems
- 2002 Family and Changing Gender Roles III
- 2003 National Identity II
- 2004 Citizenship
- 2005 Work Orientations III (planowany)
- 2006 Role of Government IV (planowany).

Archiwum Danych Społecznych (ADS): Sprawozdanie Ośrodka Badań Socjologicznych ISS UW z działalności w 2005 roku
--

Wprowadzenie:

informacje o powstaniu, celach i założeniach ADS oraz o systemie internetowej obsługi użytkowników ADS zamieszczono w dwóch osobnych Załącznikach do niniejszego sprawozdania z działalności ADS w 2005 roku

2005 roku zespół Ośrodka Badań Socjologicznych przygotował do dystrybucji za pośrednictwem Archiwum Danych Społecznych kolejne zbiory danych z następujących badań:

- *International Social Survey Programme 2000 (moduł Environment II),*
- *International Social Survey Programme 2002 (moduł Family and Changing Gender Roles III),*
- *Struktura Społeczna mieszkańców Łodzi 1967*
- *Polish National Election Study 1997*
- *Polish National Election Study 2000*
- *Polish National Election Study 2001*

W grudniu 2005 roku Zespół ADS/ISS podjął współpracę z **GESIS ZA** (*Central Archive for Empirical Social Research, University Cologne, Niemcy*) w ramach międzynarodowego projektu *Election Studies from Eastern Europe* (koordynator: Brigitte Hausstein). W wyniku współpracy zostały przygotowane zbiory danych z polskich badań *Polish National Election Studies* za lata 1997, 2000 i 2001 z wykorzystaniem nowatorskiej technologii XML i z zachowaniem standardu przygotowania dokumentacji DDI (co prawdopodobnie jest jedną z pierwszych - jeśli nie pierwszą - w Polsce inicjatywą). W dalszej kolejności przygotowane zostały dane do dystrybucji za pośrednictwem polskiego Archiwum Danych Społecznych (ADS) i począwszy od marca 2006 roku są nieodpłatnie udostępniane polskim użytkownikom. (listopad 2005 – marzec 2006).

Nawiązano również współpracę z Wojskowym Biurem Badań Socjologicznych ramach projektu badawczego archiwizacji danych społecznych, prowadzonego wspólnie z Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.

Ogólnie, strony internetowe ADS odwiedziło w 2005 roku 5104 osoby, co stanowiło wzrost o 1475 użytkowników w stosunku do 2004 roku. Średnio, serwis ADS odwiedzało miesięcznie 425 użytkowników. W 2005 roku materiały ze stron internetowych ADS pobrano w sumie 1186 razy.

Na początku 2005 roku podjęta została współpraca z **WISDOM** (*Wiener Institut fuer Sozialwissenschaftliche Dokumentation und Methodik*, Wiedeń, Austria), która zaowocowała utworzeniem grupy roboczej od nazwą początkowo REGIO a następnie przekształconej na **EECO-LAB**, w ramach której utworzona zostanie sieć archiwów Europy Środkowo-wschodniej (kraje członkowskie obok Polski, to Austria, Czechy, Słowacja, Słowenia oraz Węgry). W dalszej perspektywie planowane jest dalsze rozszerzanie tej współpracy na pozostałe kraje regionu.

W ramach prac grupy EECO-LAB, w 2005 roku odbyły się dwa zebrania (luty i październik), których celem było omówienie i realizacja projektu tworzenia sieci. Z inicjatywy Austrii zostało również zorganizowane spotkanie z członkiem Komisji Europejskiej ds. badań naukowych, T. Lennonem, które zaowocowało poparciem Komisji Europejskiej dla przeznaczenia dodatkowych środków w ramach 7 programu ramowego Unii Europejskiej na rozwój infrastruktury dla nauk społecznych. W wyniku działań grupy REGIO dodatkowe środki zostały także przeznaczone przez *European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI)* na wsparcie finansowe archiwów danych społecznych, które obecnie nie są członkami CESSDA (projekt zaaprobowany przez grupę roboczą ESFRI). W sumie ogólna kwota przeznaczona na ten cel to 50% z 30 mln euro ogólnego budżetu ESFRI. Fundusze te dotyczą również Polskiego Archiwum Danych Społecznych, które nie jest członkiem CESSDA.

W ramach współpracy z Austrią złożony został również **projekt** dotyczący finansowania działań grupy EECO-LAB na ogólną kwotę 90000 euro przez okres 3 lat. Widoczność grupy EECO-LAB na arenie międzynarodowej i jej szanse na otrzymanie funduszy mają zostać podkreślona poprzez wydanie wspólnej publikacji książkowej, co planowane jest na początek 2007 roku. Autorami tej publikacji będą osoby związane instytucjonalnie z poszczególnymi archiwami a poświęcona ma być ona badaniom porównawczym wybranych zagadnień społecznych między krajami zaangażowanymi w projekt EECO-LAB.

*Załącznik 1 do sprawozdania z działalności OBS ISS w 2005 roku***Archiwum Danych Społecznych:
Cele i zasady działania**

1. W 2003 roku prowadzono rozmowy mające na celu uszczegółowienie treści zawartych w Umowie pomiędzy Uniwersytetem Warszawskim a Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, będącej konsekwencją zawartego w 2002 wstępnego porozumienia w sprawie powołania Archiwum Danych Społecznych. Ostatecznie przybrała ona kształt Umowy o wspólnym prowadzeniu projektu badawczego w zakresie archiwizacji danych społecznych, która została zawarta dnia 8 grudnia 2003 roku.

Na mocy Umowy projekt badawczy jest realizowany w Instytucie Studiów Społecznych UW, i wszelkie finansowe i administracyjne działania podejmowane w jego ramach są podporządkowane regulacjom prawnym i procedurom Uniwersytetu Warszawskiego.

2. Celem podjętej z Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk współpracy jest współtworzenie strategii rozwoju programu badawczego „archiwizacja danych społecznych”, nabywanie, rozwijanie, archiwizowanie i udostępnianie danych i dokumentacji służących kształceniu i badaniom w zakresie badań społecznych, realizowanie programów szkoleniowych w powyższym zakresie oraz współpraca w celu pozyskiwania środków na realizację wyżej wymienionych przedsięwzięć. Standardem przygotowania danych gromadzonych w ramach ADS jest standard wypracowany w ramach realizacji projektu Polskich Generalnych Sondaży Społecznych.

3. Umowa zawarta pomiędzy Uniwersytetem Warszawskim a Instytutem Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk zakłada możliwość przystępowania do współpracy innych jednostek czy placówek, które wyrażą chęć jej podjęcia. Współpraca taka jest regulowana osobnymi Umowami zawieranymi z daną jednostką przez Dyrektora Instytutu Studiów Społecznych UW z pełnomocnictwa Rektora Uniwersytetu Warszawskiego udzielonego na zawieranie tego typu Umów.

4. Jednostki przystępujące do programu badawczego zobowiązane są do wpłaty kwoty, określanej corocznie przez Dyrektora ISS UW, służącej utrzymaniu systemu internetowej wymiany materiałów zgromadzonych w ADS oraz do wyznaczenia jednej osoby z własnej instytucji, której zadaniem jest utrzymywanie bieżących kontaktów z ADS i redystrybucja zgromadzonych w nim zbiorów danych.

5. Umowa przewiduje, że działalność programu badawczego w zakresie archiwizacji danych społecznych będzie finansowana z:

- a. corocznej odpłatności ponoszonej przez jednostki, które zawarły z Uniwersytetem Warszawskim Umowę o współpracy (jej wysokość będzie określana corocznie przez Dyrektora ISS UW przy czym kwota ta jest negocjowalna)

- b. pozyskiwania środków z Komitetu Badań Naukowych w trybie określonym we właściwych przepisach
- c. pozyskiwania środków z funduszy Unii Europejskiej oraz organizacji i instytucji zagranicznych
- d. pozyskiwania środków z innych subwencji, dotacji i darowizn

6. Jednocześnie zespół PGSS prowadził prace związane z przygotowaniem i uruchomieniem Archiwum Danych Społecznych. Prace te objęły przygotowanie i uruchomienie internetowego systemu wymiany danych oraz przygotowanie założeń i opracowanie zasad funkcjonowania ADS, w tym zasad dystrybucji i redystrybucji danych, zasad kontroli i opisu przyjmowanych danych oraz utrzymywania kontaktów z użytkownikami zgromadzonych zasobów.

Szczegółowy opis internetowego systemu zarządzania danymi ADS znajduje się w załączniku.

Zespół PGSS opracował także opis merytorycznych wskazówek dla osób deponujących swoje dane odnoszący się do sposobów ich przygotowania oraz wymagań, jakie stawia przed nimi standard Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego, który stał się podstawą standardów utrzymywanych w ramach ADS. Wszystko to zostało ujęte w publikacji „Podręcznik archiwizacji danych społecznych”, który jest nieodpłatnie udostępniany wszystkim zainteresowanym, za pośrednictwem stron Archiwum Danych Społecznych: <http://ads.org.pl>

Wszystkie prace związane z przygotowaniem i uruchomieniem ADS zostały zakończone w grudniu 2003 roku.

Na koniec grudnia 2003 roku w Archiwum znajdowało się 10 zbiorów danych, w tym dane Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego za lata 1992-1999, zbiór zdeponowany przez Instytut Filozofii i Socjologii PAN „Jak formują się klasy średnie w okresie transformacji” oraz zbiory z 8 międzynarodowych badań porównawczych *International Social Survey Programme*, w których uczestniczyła Polska.

Koszty wykonania powyższych prac zostały w znacznej mierze pokryte z grantu Fundacji Nauki Polskiej (zdobytego dzięki staraniom Instytutu Filozofii i Socjologii PAN).

Załącznik 2 do sprawozdania z działalności OBS ISS w 2005 roku

System internetowej obsługi Archiwum Danych Społecznych (ADS) opracowany w Ośrodku Badań Socjologicznych Instytut Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego

Bogdan Cichomski, Tomasz Jerzyński, Marcin Zieliński

Serwer

Obecnie system ADS funkcjonuje na serwerze ISS UW.

W przyszłości jednak, w miarę zwiększania się zasobów archiwum, wzrośnie generowane przez użytkowników obciążenie serwera. Zbyt duża liczba zapytań może spowodować niestabilność systemu i zdecydowanie obniżyć efektywność jego działania.

Umieszczenie systemu na serwerze ISS UW jest więc rozwiązaniem tymczasowym.

Oprogramowanie

Systemem operacyjnym dla serwera jest *LINUX*.

Protokół *http* obsługiwany jest za pomocą programu *Apache Web Server*.

Obsługę skryptową archiwum zapewnia interpreter języka *PHP*.

Baza danych opiera się na systemie *mySQL*.

Nad bezpieczeństwem serwera czuwają odpowiednie programy chroniące typu *Fire Wall*.

Dobór tego oprogramowania zapewnia stabilną, efektywną, i bezpieczną pracę archiwum.

Oprogramowanie to jest bezpłatne, oparte o licencję *open source*.

Baza danych

Podstawowym elementem funkcjonowania złożonego systemu klienckiego jakim jest ADS jest baza danych. Skupia ona wszelkie potrzebne informacje niezbędne dla poprawnego funkcjonowania całości.

Upraszczając baza danych archiwum składa się z dwóch tabel. Pierwsza zawiera dane członków archiwum. Druga – informacje o zbiorach danych. Obie tabele są połączone relacyjnie. Każdy zbiór danych – opisany w tabeli drugiej – posiada swego *właściciela*, którego dane znajdują się w tabeli pierwszej.

Tabele członków i zbiorów danych zawierają informacje zgodne z uzyskanymi z formularzy członkowskich oraz formularzy deponowania danych.

Ten sposób konstrukcji bazy danych, rozszerza możliwości wyszukiwania interesujących użytkownika zbiorów danych, umożliwia precyzyjne formułowanie zapytań.

System deponowania danych

Pierwszym krokiem jest wypełnienie formularza informacyjnego dla udostępnianych przez siebie danych. Informacje te – po kontroli pracowników ADS – będą umieszczane w bazie

danych. Dla członków archiwum udostępnione są katalogi na dysku serwera. Po wypełnieniu formularza mogą oni (za pomocą protokołu *ftp*) przegrać do nich zbiór danych.

Protokół *ftp* jest najlepszym sposobem przysyłania danych do archiwum.

System pobierania danych

Dane można pobierać ze strony WWW (za pomocą protokołu *http*). Zbiory można sortować i przeszukiwać pod kątem każdej informacji jaka znajduje się w bazie danych.

Zainstalowane są skrypty zliczające pobrania co pozwala generować statystyki dla zbiorów.

Autoryzacja

Każdemu przedstawicielowi instytucji członkowskiej przekazane zostaną dane autoryzacyjne (*login, hasło*). Przesyłanie lub pobieranie danych możliwe jest jedynie dla zarejestrowanych użytkowników. Dokumentację (książki kodów, opisy itp.) może pobrać każdy użytkownik (bez konieczności znajomości *loginu i hasła*).

Prośba o podanie hasła pojawia się dopiero przy próbie pobrania zbioru danych.

Osoby (instytucje) nie będące członkami **ADS** także mogą korzystać z zasobów archiwum, jednak dla nich przewidziana jest odrębna – indywidualna procedura.

Interfejs użytkownika

Interfejs użytkownika w postaci strony WWW zawiera informacje dotyczące samego archiwum (podręczniki, poradniki, FAQ, itp.) oraz złożony system wyszukiwania danych, wyświetlania ich opisów i parametrów.